

pchniętych do podświadomości urazach i obsesjach, a ostatecznie w błędnym myśleniu człowieka o sobie samym, w braku właściwego rozpoznania własnej duchowo-cielesnej natury i wzajemnego przeznaczenia dla siebie. Lektura tej książki daje do myślenia. Obszerna prezentacja faktów historycznych wskazuje, że bez pojęć filozoficznych – m.in. bez pojęcia natury konstytutywnej jako czynnika determinującego od wewnątrz w każdym z nas człowieczeństwo – nie da się zrozumieć do końca owej ontycznej całości, jaką jest kobieta czy mężczyzna, w których człowieczeństwo wpisane jest bycie dla siebie.

ANTONI SIEMIANOWSKI

Jerzy Machnac, *Edyta Stein. Św. Teresa Benedykta od Krzyża. Wprowadzenie w życie i twórczość*, Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Wydawnictwo i Drukarnia „Silesia”, Wrocław 2010, ss. 138.

Ksiądz Jerzy Machnac znany jest w środowisku filozofów i teologów jako autor i redaktor wielu publikacji naukowych i popularnonaukowych poświęconych osobie i twórczości Edyty Stein. Do najważniejszych zaliczyć można: *Człowiek religijny w pismach filozoficznych Jadwigi Conrad-Martius i Edyty Stein*, Wrocław 1999, ss. 337 oraz *Tajemnica osoby ludzkiej. Antropologia Edyty Stein*, Wrocław 1999, ss. 152. Tym razem czytelnik otrzymuje książkę o świętej karmelitanke wydaną w serii „Sylwetki Wybitnych Ślązaków”.

W krótkim słowie *Od Wydawcy* nakreślony został historyczny obraz, który nie tyle wiąże się z twórczością i działalnością Stein, lecz z sytuacją społeczno-polityczną Śląska po zakończeniu II wojny światowej. Poszczególne etapy życia i twórczości Edyty Stein autor dzieli na siedem części. Szczegółowe ich omówienie zapowiada w krótkiej notce pt. *Przebłysk – zamiast wstępu* i od razu odsłania swoje nastawienie stanowiące klucz do systematyzacji materiału. Akcentuje tu pewną niezwykłość poszczególnych wątków biograficznych Stein, przenikniętą wydarzeniami o wielkim znaczeniu symbolicznym. „Urodziłam się w Dniu Pojednania...” – tak rozpoczyna swoją książkę Machnac, sięgając do zapisków autobiograficznych Stein¹.

Interesującymi dodatkami do książki są: *Tablica czasowa*, homilia Ojca św. Jana Pawła II pt. *Wiara i krzyż są nierozdzielne*, wygłoszona podczas Mszy św. kanonizacyjnej 11 października 1998 roku, ponadto *List apostolski Jana Pawła II ogłaszający św. Brygidę Szwedzką, św. Katarzynę ze Sieny i św. Teresę Benedyktę od Krzyża Współpatronami Europy*. Na końcu Machnac omawia treść wydanych dzieł wszystkich Edyty Stein (*Edith Stein Gesamtausgabe*).

W prezentacji poszczególnych części Machnac koncentruje się nie tylko na wydobyciu z biografii Edyty interesujących i oryginalnych wątków, lecz chce ukazać określoną logikę w jej roz-

¹ E. Stein, *Dzieje pewnej żydowskiej rodziny. Autobiografia Edyty Stein: lata dziecięce i młodość*, w: *Pisma*, t. 1, tłum. I.J. Adam-ska, Kraków 1982, s. 70.

woju osobowym i naukowym. O ile w latach dzieciństwa i wczesnej młodości Stein koncentruje się na poszukiwaniu własnej tożsamości osobowej, o tyle czas studiów filozoficznych oraz zetknięcie się z metodą fenomenologiczną zapoczątkowuje jej życie w prawdzie i dla prawdy. Kolejne lata (1916-1922) są czasem, w którym Stein odkrywa rzeczywistość wiary, następnie przyjmuje wiarę chrześcijańską, aby w tym nowym filozoficzno-duchowym nastroju zgłębiać myśl św. Tomasza z Akwinu oraz przygotować się do podjęcia ostatecznej decyzji – wstąpienia do zakonu karmelitańskiego. Zza klauzury prowadzi nieprzerwanie działalność filozoficzną i tu pisze jedne z ważniejszych swoich dzieł: *Endliches und ewiges Sein*² oraz *Kreuzeswissenschaft*³. Być może medytując nad pismami św. Jana od Krzyża, nad tajemnicą ciemnej nocy i śmierci, przeczuwała już męczeński koniec własnego życia w komorze gazowej w Oświęcimiu-Brzezince 9 sierpnia 1942 roku. „«Po nocy ciemnej» – pisze Stein – jaśnieje żywy «płomień miłości»”⁴.

Studia filozoficzne, jak również indywidualne uprawianie filozofii, w przypadku Edyty Stein dokonywało się w atmosferze krytycznego nastawienia do nurtów myślowych, które badała i analizowała. Krytycyzm ten

przenikał także nastawienie Stein do siebie samej i do innych, co nie ułatwiało jej osobistych kontaktów z innymi, lecz na pewno umożliwiło bardziej precyzyjną ocenę tych, których słuchała, zwłaszcza podczas studiów na Uniwersytecie Wrocławskim. Odkrywając uprawianie psychologii „bez duszy”, Stein konsekwentnie zwraca się w stronę filozofii, by tu szukać odpowiedzi na nurtujące ją pytania dotyczące sensu życia, bycia człowiekiem itd.

W tym nastroju rozpoczyna się w życiu Stein zwrot w stronę fenomenologii (Getynga 1913-1916). Machnacz, omawiając ten okres życia i twórczości Stein nie tyle wskazuje na specyfikę metody fenomenologicznej, co omawia środowisko fenomenologów z Getyngi i ducha, w którym uprawiali naukę, gromadząc się wokół Mistrza Edmunda Husserla. To właśnie w tym czasie Stein podejmuje temat wczucia, który rozwija w ramach swojej rozprawy doktorskiej pt. *Zum Problem der Einfühlung*⁵.

Ważnym okresem w jej życiu (1916-1922, 1922-1931) jest stopniowe odkrywanie rzeczywistości wiary, a co za tym idzie – zgłębianie twórczości św. Tomasza z Akwinu. Warto przy okazji dodać, że zmiana przedmiotu refleksji filozoficznej nie pociągnęła za sobą zmiany metody. Stein pozostała wierna fenomenologii. Jak wykazuje Machnacz, ten okres jej życia jest bogaty w kontakty z osobami, które żyją wiarą religijną, zaś sama wiara sprawia, że filozoficzna twórczość każdego z nich

² Tejże, *Endliches und ewiges Sein. Versuch eines Aufstiegs zum Sinn des Sein*, Freiburg im Breisgau 1986 (*Byt skończony a byt wieczny*, tłum. I.J. Adamska, Kraków 1995).

³ Tejże, *Kreuzeswissenschaft. Studie über Johannes vom Kreuz*, Freiburg im Breisgau 2003 (*Wiedza Krzyża*, tłum. I.J. Adamska, Kraków 2005).

⁴ Tejże, *Wiedza Krzyża...*, s. 258.

⁵ Tejże, *Zum Problem der Einfühlung*, Reprint der Originalausgabe von 1917, München 1980 (*O zagadnieniu wczucia*, tłum. D. Gierulanka i J.F. Gierula, Kraków 1988).

zwraca się w stronę Bytu Wiecznego, w stronę Boga. W przeważającej mierze byli to uczeni ze środowiska Husserla, twórcy fenomenologii.

Machnacz, prezentując sylwetkę świętej karmelitanki, pozostaje wierny pierwotnemu założeniu wyłożonemu w *Przebłyску – zamiast wstępu*. Narrację prowadzi w ten sposób, by ukazać „filary” życia Edyty Stein, najważniejsze jej odkrycia, ponadczasowy charakter i sens poszczególnych wydarzeń i spotkań. Dlatego też w ostatniej części książki pt. *Pobłysk – zamiast zakończenia* wspomina o marzeniach Stein, by jej życie stało się życiem niezwykłym. I stało się takim – stało się głównie przez to, że mimo zmienności losu, niezmiennie poszukiwała prawdy, że dała się Prawdzie prowadzić za rękę, że wreszcie zgodziła się na to, by pełnia Prawdy, którą jest Chrystus, objawiła się w krzyżu. *Ave crux, spes unica* – mówiła św. Teresa Benedykta od Krzyża.

W omawianej książce po raz kolejny, i w nowy sposób, możemy spotkać się z niezwykłą kobietą, filozofem, karmelitanką – doktorem Kościoła i patronką Europy. Stein może towarzyszyć człowiekowi na drogach jego egzystencjalnych poszukiwań, życiowych dramatów, podczas których gubi sens własnego istnienia, popada w zwątpienie, a nawet w rozpacz. A jeżeli sama żyła według maksymy: „im ciemniej wokół nas, tym szerzej musimy otwierać nasze serce na światło z góry”, to ona sama może być tym światłem dziś dla każdego z nas.

RYSZARD KOZŁOWSKI

Gabriel Marcel, *Mądrość i poczucie sacrum*, tłum. Krzysztof Chodacki, Paulina Chołda, Wydawnictwo Arcana, Kraków 2011, ss. 117.

Gabriel Marcel to myśliciel, z wielu względów – wśród których nie bez znaczenia jest jego gorliwa postawa religijna – niezaskazywany zapomniany przez współczesną filozofię. Polakom czytelnikowi znany z tłumaczonych książek: *Homo viator. Wstęp do metafizyki nadziei* (1959), *Być i mieć* (1962), *Od sprzeciwu do wezwania* (1965), *Dziennik metafizyczny* (1987), *Tajemnica bytu* (1995) oraz licznych tekstów publikowanych przed laty głównie w miesięczniku „Znak”. Jest to jednak zaledwie drobna cząstka spuścizny filozoficznej Marcela, nie wspominając o twórczości dramatycznej, w ogóle u nas nieznannej. Staraniem Wydawnictwa Arcana w Krakowie ukazał się kolejny tom esejów francuskiego egzystencjalisty zatytułowany *Mądrość i poczucie sacrum*, zawierający siedem cennych tekstów w tłumaczeniu K. Chodackiego oraz P. Chołdy. Warto przystanąć przy niektórych myślach w nich zawartych, niczym przy heideggerowskich *Wegmarken*. Marcel, wyraźnie nawiązujący do zanikającego współcześnie, jak się wydaje, sokratejskiego sposobu filozofowania, mądrościowego podejścia do zagadnień filozoficznych, rysuje bowiem interesujące tropy dla dalszych namysłów i własnych poszukiwań. Teksty pochodzące z około pół wieku temu w wielu punktach zaskakują świeżością i aktualnością ujęcia.

Gdyby szukać osiowych zworników myśli Marcela sądzę, że dałoby się